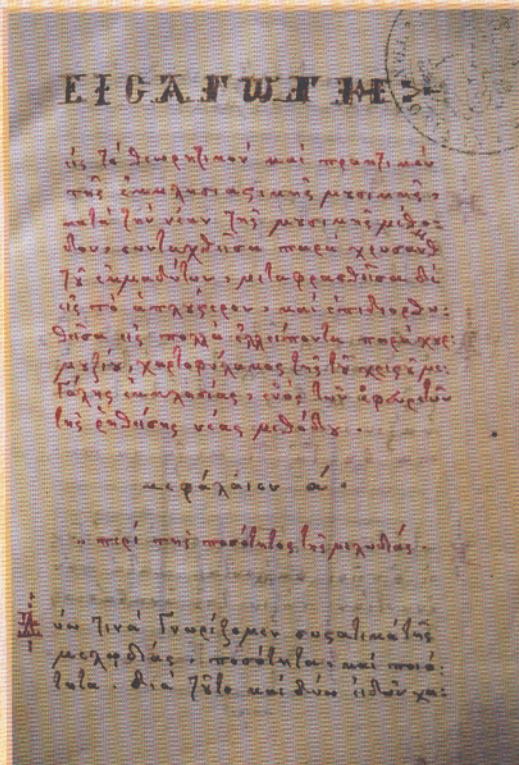

Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Είσαγωγή, κριτική ἔκδοση κειμένου
παρὰ

Ἐμμανουὴλ Στ. Γιαννόπουλου
Θεολόγου, διδ. Βυζαντινῆς Μουσικολογίας

β' ἔκδοσις μετὰ προσθηκῶν ἐκ δύο νέων
αὐτογράφων κωδίκων τοῦ Χουρμουζίου

UNIVERSITY STUDIO PRESS

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΤΗΣ ΙΚΚΑΝΙΣΤΑΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

κατά την ίδεα της μούσας μεμόρου,
που πιστεῖσθαι μὲν παρά
Χρυσοῦσα τοῦ ἐκ Μαδοταν.

Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς

Χορροῦσου Χαρτοφύλακος

τοῦ τοῦ Χριστοῦ Μεταλλευτοῦ Εκκλησίας
εὐλογεῖσαν οἰκουμένην τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης

κληρονομητοῦ, κριτικής εκδοτής κατρακού
πορείας της οἰκουμένης

Ευραγούντη Στ. Γιαννοπόδελου
Θεολόγου, Δρ. Βιζαντινῆς Μορφολογίας

Β. έκδοσις μετὰ προσθήκην ἐκ δύο νέων
αὐτογράφων καθίσματος τοῦ Χορροῦσου

UNIVERSITY STUDIO PRESS
UNIVERSITY STUDIO PRESS
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2007

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

κατὰ τὴν νέαν τῆς μουσικῆς μέθοδον,
συντεθεῖσα μὲν παρὰ
Χρυσάνθου τοῦ ἐκ Μαδύτων,

ἐπιδιορθωθεῖσα εἰς πολλὰ ἐλλείποντα δέ,
καὶ μεταφρασθεῖσα εἰς τὸ ἀπλούστερον,
παρὰ

Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος

τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας,
ἐνδός τῶν ἐφευρετῶν τῆς ὁγθείσης νέας μεθόδου

Εἰσαγωγή, κριτικὴ ἔκδοση κειμένου
παρὰ

Ἐμμανουὴλ Στ. Γιαννοπούλου
Θεολόγου, Δρ Βυζαντινῆς Μουσικολογίας

B' ἔκδοσις μετὰ προσθηκῶν ἐκ δύο νέων
αὐτογράφων κωδίκων τοῦ Χουρμουζίου

UNIVERSITY STUDIO PRESS

Εκδόσεις Επιστημονικών Βιβλίων και Περιοδικών

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2007

UNIVERSITY STUDIO PRESS
Εκδόσεις Εποτημονικών Βιβλίων & Περιοδικών

Πρώτη έκδοση: Θεσσαλονίκη 2002

ISBN 960-12-1146-2

Δεύτερη έκδοση: Θεσσαλονίκη 2007

ISBN 978-960-12-1146-6

Η μερική ή ολική ανατύπωση είτε η καθ' οιονδήποτε τρόπον αναπαράγωγή του βιβλίου, καθώς και η φωτοτύπηση τμήματος ή ολόκληρου του βιβλίου, χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη, τιμωρείται από το νόμο.

© ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΑ ΣΤ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Θεολόγος, Δρ Βυζαντινής Μουσικολογίας

Παπάγου 41, Φίλωρο 57010 Θεσσαλονίκη, τηλ.-fax 2310 677676

Ιστοσελίδα: <http://users.auth.gr/mangian>

e-mail: emmgiann@mail.gr

© UNIVERSITY STUDIO PRESS A.E.

Αρμενοπούλου 32, 546 35 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Τηλ. 2310 208731, 2310 209637, 2310 209837

Fax 2310216647 – e-mail: univstud@spark.net.gr

ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – Πεσμαζόγλου 5, 105 64 ΑΘΗΝΑ

Τηλ. & Fax 201/3211097

Είκόνα έξωφύλλου: χειρόγραφο Έθνικής Βιβλ. Ελλάδος 1916, φ. 1α.

Είκόνα όπισθιοφύλλου: από τὸ ἴδιο χειρόγραφο, φ. 31α.

ΕΙΣΑΓΟΡΗ

Πρόλογος β' έκδόσεως

Η εύμενέστατη ύποδοχή (μὲ παρουσιάσεις καὶ χρίσεις σὲ πολλὰ ἔντυπα) τῆς ἡδη ἔξαντληθείσης πρώτης ἐκδόσεως -κατὰ τὸ ἔτος 2002- τοῦ ἀνὰ χεῖρας κειμένου καὶ, κυρίως, ὁ ἐντοπισμὸς δύο ἀκόμη αὐτογράφων κωδίκων τοῦ διδασκάλου Χουρμουζίου, οἱ ὅποιοι περιέχουν τὴν ἴδια θεωρητική του ἐργασία, μὲ ὀδήγησαν στὸν σχεδιασμὸν καὶ τὴν ὑλοποίησην τῆς παρούσης β' ἐκδόσεως.

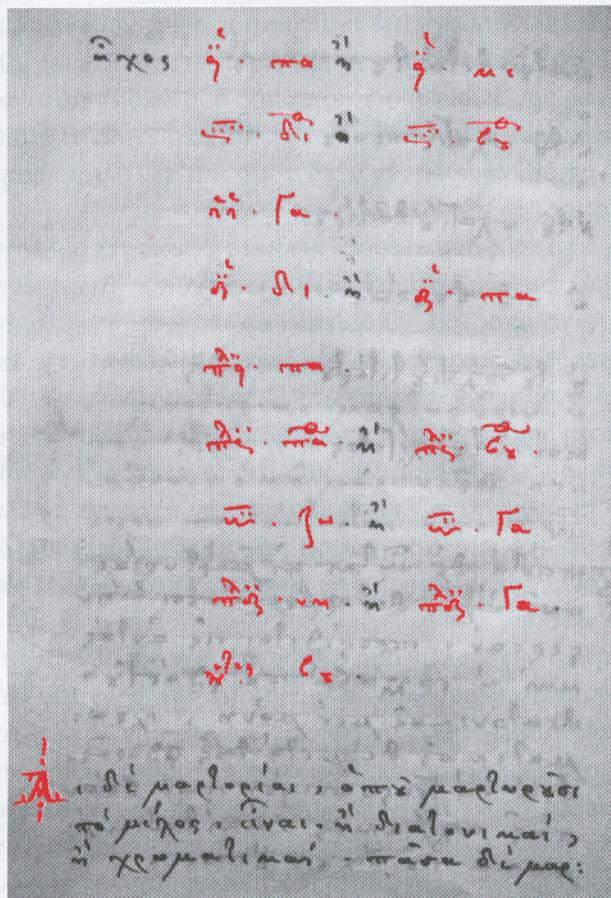
Ο πρῶτος ἀπὸ τοὺς δύο «νέους» κώδικες ἀνήκει στὴ συλλογὴ τοῦ Ἀρχοντος πρωτοφάλτου τῆς Ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως Λυκούργου Ἀγγελοπούλου, ἀκάματου ἐργάτη τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ο δεύτερος κώδικας ἀνήκει σὲ ἴδιωτικὴ συλλογὴ, στὴν ὅποια ἡδη περιῆλθε καὶ τὸ ὄνομασθὲν στὴν πρώτη ἐκδοση «χειρόγραφο Σ», τὸ ὅποιο ἔκεινη τὴν ἐποχὴν βρισκόταν στὰ χέρια τοῦ κ. Δημητρίου Κοντογεώργη. Τοὺς φιλτάτους κυρίους Ἀγγελόποουλον καὶ Κοντογεώργην ἐγκαρδίως εὐχαριστῶ, τὸν μὲν πρῶτον γιὰ τὴν προθυμία καὶ τὴν εὐγένεια μὲ τὴν ὅποια μοῦ ἐπέτρεψε τὴν μελέτη τοῦ χειρογράφου του, τὸν δὲ δεύτερον γιὰ τὴν πληροφορία ἀλλὰ καὶ τὴν μεσολάβησή του, προκειμένου νὰ δῶ καὶ τὸν ἔτερο νεοεντοπισθέντα κώδικα.

Τὰ ἴδιαιτερα στοιχεῖα τῶν δύο αὐτῶν -σχεδὸν ὅμοιων- αὐτογράφων τοῦ διδασκάλου προσετέθησαν στὸ ὑπόμνημα μὲ τὴν φροντίδα νὰ μὴν διαταραχθεῖ ἡ σελιδοποίηση τῆς α' ἐκδόσεως-καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ παραβλέφθηκαν ἐλάχιστα δευτερεύοντα. Παράλληλα, τροποποιήθηκαν ἡ ἐνημερώθηκαν τὰ ἀρμόδια χωρία τῆς Εἰσαγωγῆς ὥστε νὰ γίνεται ἀναφορὰ καὶ στὰ νέα δεδομένα, καθὼς καὶ στὰ συμπεράσματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ αὐτά. Τέλος, μὲ τὴν ἀφορμὴ τῆς νέας αὐτῆς ἐκδόσεως διορθώθηκαν λίγα λάθη τὰ ὅποια εἶχαν παρεισφρήσει στὴν ἀρχικὴ ἐκδοση.

Εἰς κοινὸν ὅφελος τὸ παρὸν βιβλίον. Καθὼς ὅμως ἡ πρώτη ἐκδοσις εἶχε ἀφιερωθεῖ στοὺς γονεῖς μου Στέφανον καὶ Εύαγγελίαν καὶ ὁ πρῶτος ἡδη δὲν βρίσκεται ὀνάμεσά μας, ἔστω ἡ παροῦσα εἰς ἔκεινου αἰωνίαν μνήμην.

Ἐμμανουὴλ Στ. Γιαννόπουλος

Μάιος 2007

Χειρόγραφο Έθνικής Βιβλ. Ελλάδος 1916, φύλλο 55β.

Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ δημιουργία τῆς ἀναλυτικῆς μουσικῆς σημειογραφίας τῆς φαλτικῆς καὶ οἱ πρωταγωνιστές της	9
Ἡ θεωρητικὴ ἔργασία τοῦ Χουρμουζίου Χαρτοφύλακα	16
Τὰ χειρόγραφα Χουρμουζίου ὡς «πηγὴ» τοῦ Θεοδώρου Φωκαέως ...	23
Τὰ χειρόγραφα Χουρμουζίου ὡς «πηγὴ» τοῦ Κυριακοῦ Φιλοξένους ..	29
Ἡ προσωπικὴ θεωρητικὴ συμβολὴ τοῦ Χουρμουζίου Χαρτοφύλακα ..	30
Ἡ ἔκδοση τοῦ κειμένου	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'	
Περὶ τῆς ποσότητος τῆς μελωδίας	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'	
Περὶ τῶν χαρακτήρων τῶν φθόγγων	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'	
Περὶ συνθέσεως τῶν χαρακτήρων	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'	
Περὶ παραλλαγῆς	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'	
Περὶ τῆς ποιότητος τῆς μελωδίας	50
Περὶ τῆς τοῦ χρόνου ἀγωγῆς	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'	
Περὶ τῶν ἀχρόνων ὑποστάσεων	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'	
Περὶ διαφορᾶς ἐκδοχῆς τῶν φθόγγων τῶν χαρακτήρων	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'	
Περὶ ὑφέσεως καὶ διέσεως	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'	
Περὶ ἥχων	68
Διαφορὰ τῶν τόνων	69

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'	
Περὶ τοῦ πρώτου ἥχου	72
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'	
Περὶ τοῦ δευτέρου ἥχου	76
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'	
Περὶ τοῦ τρίτου ἥχου	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'	
Περὶ τοῦ τετάρτου ἥχου	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'	
Περὶ τοῦ πλαγίου πρώτου ἥχου	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'	
Περὶ τοῦ πλαγίου δευτέρου ἥχου	89
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'	
Περὶ τοῦ βαρέος ἥχου	92
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'	
Περὶ τοῦ πλαγίου τετάρτου ἥχου	94
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'	
Περὶ φθορῶν	97
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'	
Περὶ μαρτυριῶν	101
ΠΙΝΑΚΕΣ	107

Κυριότερες συντομογραφίες

ΕΒΕ	Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος
ΜΠΤ	Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου στὴν Κωνσταντινούπολη (τώρα στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος)
ΕΒΡ	Ἐθνικῆς Βιβλ. Ρωσίας (Αγ. Πετρούπολη)
ΙΝΠΣ	Ιεροσολύμων, Νέας Πατριαρχικῆς Συλλογῆς
ΙΣ	Ἴδιωτικῆς Συλλογῆς
Βιβλ.	Βιβλιοθήκη
χργφ.	χειρόγραφο/χειρόγραφα
φ./φφ.	φύλλο/φύλλα
σ./σσ.	σελίς/σελίδες